

Forfatter: Andersen, H. C.

Titel: H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Citation: Andersen, H. C.: "H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal", i Andersen, H. C.: *H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal*, C. A. Reitzel, 1990, s. 70. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-hcaeventyr07val-shoot-idm139890598913088/facsimile.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Lykkens Kalosker

Ældste form. Fra: Tre Digtninger 1838

Lykkens Kalosker blev trykt som indledning til *Tre Digtninger*, der udkom 19.5.1838. Se videre s. 212 og nbf. s. 132.

Lykkens Kalosker er ikke alene A.s første egentlige vokseneventyr (se ndf.) – hvad der medførte en sproglig og stilistisk omarbejdelse, da eventyret blev optaget i EP-50 – men også det første, hvor han arbejder med en opdeling af eventyret i kapitler bundet sammen af galoschemotivet som den (tynde) røde tråd.

Arbejdet med eventyret blev iflg. Alm påbegyndt 19.1.1838: »Be- gyndt paa Lykkens Kaloscher«, men kimen til eventyret finder man et år tidligere i et brev til den gamle madam Iversen i Odense, hvor han 7.1.1837 fortæller: »Jeg har faaet nogle deiligte varme Galocher af *Gummi elasticum*; de holde Fødderne varme, som om de vare i en Bagerovn« (BfA I 366). I de følgende tre måneder inden A iflg. Alm 17.4.1838 noterede »Kaloskerne heelt renskrevet«, kan vi trin for trin følge digterens arbejde. 25.1. hedder det således i Alm: »Skrevet paa Lykkens Kaloscher«, og 10.2. meddeler han Henriette Hanck: »Jeg skriver i denne Tid paa et Eventyr: »Lykkens Kaloscher«, ikke for Børn; det kommer, rimeligviis ud med: en rigtig Soldat. Det har Zombien gjort o.f.a.« (BHH 216). 3.3. noterer han i Alm: »Læst i Foreningen, 1ste Capitel af Lykkens Kaloscher«. En uge senere, 9.3., er eventyret genstand for omtale i et brev til vennen Frederik Læssøe, idet han sender ham digtet *Gid jeg var rig* (se n.t. 220.10f.), »som en Lieutenant synger i mit Eventyr »Lykkens Galocher« (BfA I 412). Bortset fra at kap. III altså har foreligget færdigt, kunne ifg. måske tyde på, at han netop på dette tidspunkt er nået til kap. V, Copistens Forvandling: »Nu kan jeg syngte om Nyhavn, om de indfrosne, forladte Skibe, hvor kun en Krage er Hersker paa Dækket« (ib.). Dog kan dette brevsted også læses som en skitse, idet vi først får det fuldt udfoldede billede i et brev til Henriette Hanck 3.4.: »I Dag have vi Sommersol, der er saa livligt i Nyhavn hvor jeg boer, 50 Matroser gaar paa Isen og save den op, de store Ismasser skubes ved Stænger bort. Der er et eget Skue. Hele Vinteren laae Skibene i Havnen døde og forladte, lænkede med Jernkæder til Pælene, som Liig laae de i Maaneskinnet, nu tjæres og takles de, Skindøden er forbi, de flyve ud til fremmede Lande, og jeg sidder endnu bag de samme Vinduer og seer ud – at de ere borte« (BHH 227). I den sidstnævnte brev foreligger en almanakoptegnelse 12.3.: »Skrevet paa Kaloscherne«, og i

et brev til jomfru Hanck 16.3. kommer han nærmere ind på sit og indhold: »I Mai, tænker jeg De skal faae den nye Bog af mig, den kommer rimeligviis til at bære Navnet: *Lykkens Kalosker, en rigtig Soldat; det har Zombien gjort, tre nye Digtinger af H.C.Andersen*. Det første er et Eventyr og vistnok det meest satiriske jeg har skrevet, og noget af det Phantastiske i vor Litteratur. Det er et Par Kalosker, som have den Egenskab at man med dem kommer hvor hen man vil og i hvad Tidsalder, samt hvert heit udtalt Ønske bliver opfyldt, og dog bringer denne Lykke kun Ulykke; jeg arbejder endnu derpaa, eet Kapitellet er tilbage i Kong Hanses Tid, et andet foregaar i Maanen, et tredje paa Hospitalen, et fjerde inde i Hjertet paa Folk o s v v.« (BHH 218). At A på dette tidspunkt endnu ikke var helt færdig fremgår af Alm 10.4.: »Skrevet til Lessæe og paa Kaloskerne.« Efter afslutningen af renskriften 17.4. gik kun to dage før Alm 19.4. meddeler: »solgt Reitzel Kaloskerne for 40 Rdlr.« og allerede 24.4. fortæller A Henriette Hanck: »I Dag har Bjaanco-Luno begyndt at trykke mit nyeste Værk: »Lykkens Kalosker, en rigtig Soldat og det har Zombien gjort, tre Digtinger af H.C.Andersen (6 Ark)«. Om tre Uger tænker jeg De har Bogen« (BHH 235f). Efter at have gennemgået komposition og handling placerer A eventyret i forfatterskabet: »Kaloskerne ligne meest, af Alt hvad jeg har skrevet, Fodreisen, men den er modnere og har en Tendents« (ib. 236).

Som det fremgår af ovennævnte udtalelse er motivet i realiteten foregrebet på flere måder i Fodreise (se ndf.). Selvs fodtøjsforbytningen findes således i 10. kap., hvor A møder Jerusalems Skomager, der fortæller om sin økonomiske sans og sine støvler: »disse Støvler her har været benyttede i 600 Aar. Det er de saa meget omtalte 100 Mile Støvler; for en Deel Aar siden var jeg uforsigtig nok til at levere dem til en Skomager, for at de kunne gjøres lidt i Stand, men der blev de forbyttede og før jeg mærkede Feiltagelsen var de allerede solgt til en *Peter Schlemil* [...] Først i den senere Tid har jeg været saa holdig at faae Fingre paa dem igjen« (69). Mod at sætte sin skygge i pant får A lov at låne støvlerne og opnår nu at besøge diverse steder på den nordlige halvkugle på ingen tid.

213.8 *Corso ... Toledo*] hovedgaderne i Rom og Napoli. – **9** *der have vi Andersen igjen*] jvf. kritikken af O.T. og KES (MLE I 201ff). – **10** *Østergade*] del af »Strøget«, hovedgade i Kbh. – **13** *erholds*] modtage, opnå. – **17** *krystallisere*] koncentrere. – **21** *Bresteds Afhandling*] H.C.Ørsted: Gamle og nye Tider (Almanak for 1835. Optaget i Aanden i Naturen. 1850). – **33** *to Feer*] et sådant kontrastpar almindelig kendt, fx i Islam, hvor en god og en ond engel følger mennesket fra fødsel til død. A.s konkrete inspirationskilde er diskutabel. Rubow 149 mener, at A

bygger på et sagnmotiv: Lykkens fe, som giver svømlestøvlene, og sorgens fe, som tager dem. I A-iana 2 rk. III 188f. udtaler han tillige, at rammen med sorgen, der altid kommer i egen person, er en erindring om digtet *Das Glück ist eine lose Dirne* af Heinrich Heine, A's yndlingsdigter i disse år. Topsøe-Jensen har en hypotese, der delvis supplerer Rubows teorier. I indledningen til Xavier Marmiers biografi af A i oktobernummeret af *Revue de Paris* 1837, *La vie d'un poète*, mindes læseren om den fra eventyret kendte situation (se fx *Tornrose i Bødker* 119f), at der ved det nyfødte barns vugge først indfinder sig lykkens fe og dernæst ulykkens, som tårner hindringer, skuffelser og farer op på barnets livsvej. A læste dette essay 10.12.1837 (BHH 209), dvs. en månedstid før nedskrivningen af eventyret: påbegyndtes (Omkring *Levnedsbogen*. 1943.168). – 23-24 *Kong Hans's Tid* 1481-1513.

214.10 *Geburtsdag*] fødselsdag. – 24-219.27 Kimen til justitsrådets oplevelser skal sandsynligvis søges i Nestroys tryllefærd *Die Zauberreise in die Ritterzeit oder Die Übermütigen* (opført 1. gang 20.10.1834 i Wien). A refererer stykket i KES (216), men kendte det kun af omtale, idet det ikke blev opført, da han var i Wien 1834, og først blev trykt 1891 (HCA 169). Bortset fra inspirationen fra Nestroy og Ørsted er det værd at bemærke, at A tidligt var på nutidens parti, jvf. brev til Jonas Collin 27.5.1826 om hans første indtryk af Frederiksborg Slot: »hvor holder jeg ikke af det gamle Slot, dog lyst til evigt at leve derinde, kan jeg just ikke sige [jeg har]; ærverdige ere vel Middelalderens Bygninger (skønt dette Slot er yngre), men jeg holder dog mere af vore lyse muatte Værelser. De gamle Bygninger forekomme mig stedse som Spøgelseshistorierne Born, de har noget tillokkende, noget kildrende, men det skræmmer dog evigt at leve i dem» (BJC I 52). – 24-219.27 Foruden DH (jvf. fodnoten s. 218) er A.s kilde til den kulturhistoriske baggrundsskildring Chr. Molbechs *Nogle Bidrag til Skildringen af Sæder, Levemaade, Finantsvæsen og Høfholdning under Kong Hans og Dronning Christina* (*Nordisk Tidsskrift for Historie, Literatur og Kunst* 1827.425-51, 562-72), som han havde exciperet under arbejdet på *Christian den Andens Dverg* (1831-32). I samme forbindelse læste han lævrigt bredt om middelalderen og Chr. II.s tidsalder (jvf. A-iana III 14).

215.3-9 *Trommer*] reminiscens af *Christian den Andens Dverg*: »Saaledes smaasnakkede de, i det Piber og Trommer snart overdøvede dem begge; et stort pynteligt Tog nærmede sig; det var Bispens *Jens Andersen*, der for sin skaldede Nakke havde Tilnavnet: *Beldenack*, efter den Tids Skik førte han over 50 Drabanter med sig og Piber og Trommer foran« (A-iana III 66). – 5 *artigt*] godt, fortræffeligt. – 6-7 *Drabanter*] sml. DH: »Ingen maatte gaac eller ride udi Kiøbenhavn med spendt Armbrøst, hvilket giver tilkiende, at Buer endda var der

brugelige Skudd-Gevær [...] og at Bysser endda ikke vare ret komne udi Brug« (I 760). – **15 Slotspladsen**] Christiansborg Slotsplads. – *såd*] fugtig og sumpet. – **17 Holmen**] Slotsholmen. – **20-21 Christianshavn**] bydel anlagt af Chr. IV 1618 på Nordamager og nogle holme vest for Slotsholmen. – **40 Østerport**] fra 1708 indtil nedrivningen 1858 lå Østerport udenfor Kastellet ved den nuværende Østerport station og Oslo Plads.

216.3 Hallandsås] vistnok A.s fejlagtige etymologi. H. var folkelig betegnelse for det sted, der blev til Kgs. Nytorv, og antages alm. enten at hentyde til, at pladsen pga. sin ufremkommelighed sammenlignedes med det vanskeligt farbare højdedrag Hallandsås på grænsen ml. Skåne og Halland, eller at bønderne fra Skåne og Halland holdt torv her. – **11 et Glas Punsch**] »Den væsentligste Drik ved et Aftenraktamente var Punsch, tillavet efter Schillers Recept i hans Vise »Vier Elemente, innig geseilt: Rom, kogt Vand, Citron og Sukker og, naar det kom hait, lidt Kryddermelliker. Den blev tillavet i en mægtig Bolle, i Reglen af kinesisk Porcelæn, og saa kunde Enhver øse saameget, han vilde og saa ofte hand vilde, i sit Glas« (J. Davidsen: Fra det gamle Kongens Kjøbenhavn 1.1882.42). – **20 genere**] skamme. – **25 Diler**] forstuer og haller. – **27 Diskurs**] diskussion.

217.1 Dagen] avis; udkom 1803-43. – **4 et Traasit ... Cöln**] ikke identificeret, men luftsyn og naturfænomener var typiske motiver for folkelige grafiske blade. – **18 Modestia**] beskedenhed. – **19 mihi secus videtur**] det synes mig anderledes. – **19-20 dog suspenderet ... Judicium**] undlader at dømme; typisk Holbergvending, jvf. fx DH I 826. – **23 Baccalaureus**] indtil 1775 laveste akademiske grad. – **29 locus docendí**] stedet at belære. – **30 bamsie**] gøre sig ulejlighed. – **31 de Gamle**] de klassiske græske og romerske forfattere. – **34 Hverdagshistorierne**] efter sin debut med Familien Polonius (1827) kaldte Thomasine Gyllembourg sin næste novelle En Hverdagshistorie (1828), hvad der siden gav navn til hele genren, den københavnske samtidsfortælling. Om A.s syn på genren se *Den flyvende Kuffert* (I 156.38-157.14 med note). – **40 Romanen om Hr. Iffoen og Hr. Gaudian**] Chretien de Troyes: Yvain eller Løverridderen (1177-8); da. 1303).

218.2 foden] DH I 824; *Otto Rød*] de. adelsmand (d. 1510). – **4 Heiberg**] digteren og kritikeren Johan Ludvig Heiberg (1791-1860) stod bl.a. som udgiver af sin moder Th. Gyllembourgs fortællinger. – **6 Godfred von Gemen**] hollænderen Godfred af Ghemen trykte 1493 de første bøger i København, latningrammatikker til det ny universitet. Der havde allerede 1482 været en ty. bogtrykker i Odense. – **12 den særdeles Pestilente ... siden**] sml. DH: »Udi dette Aar [1484] regierede ellers en særdeles Pestilente over hele Danmark« (I 757). – **13 Cholera**] bærgede i perioden 1830-37 det meste af Europa. Danmark

med undtagelse af Holsten slap dog fri takket være kontrol ved grænsen til Tyskland. – **14-16** *Frühjahrskrieg 1490 ... Rheden*] Frit citat efter DH, som under året 1484 fortæller, at franske og engelske sørøvere »løbe ind udi Sundet for Helsingør, som er Rigets Toldsted, og der bortsnappede Skibe, som laae paa Reeden« (I 758). Bortset fra at A rykker episoden frem til 1490 og giver indtryk af, at kaperkrigen, der blussede op med mellemrum 1467-90, kun varede et år, så lader han også den åbenbart mindre historickyndige justitsråd og læseren tro, at Rheden er Københavns red, kendt fra slaget på Rheden 24.1801, og ikke Helsingørs red. – **19** *gjenstidig Bedemands-Stüd*] reminiscens fra Holbergs *Den Stundesløse* III akt, her i bet.: talen forbi hinanden. – **30** *Klaret*] (rød)vin med sukker og krydderier. – *Mjød*] drik af vand, gæret honning og krydderier. – *Bremer-Øl*] helt op til 1847 var dansk øl af væsentlig ringere kvalitet end tysk. – **32** *to Couleures i Huen*] »Kongen lod udgaae [en forordning 1496] mod Skiøger, at de skulde bære Huer halv røde og halv sorte for at gjøre dem kiendelige fra andre Qvinder« (DH I 782).

219.5 *moskovitisk*] russisk; her: uforståeligt. – *7 Hedendømmer*] hedskab. – **37** *lunde*] bløde.

220.10ff. Digtets personlige baggrund er A.s ulykkelige forelskelse i H.C. Ørstedes datter Sophie (1821-89), der 11.12.1837 blev forlovet med den senere stiftamtmand i Aalborg Frederik (Fritz) Dahlstrøm (1815-94), jvf. brev til Frederik Læssøe 9.3.1838, hvor A sender en afskrift af digtet og tilføjer: »Det er en gammel Historie, det vil sige: knapt et Aar gammel; jeg havde det selv lidt for varmt om Hjertet; men Ingen mærkede det, ikke engang De, min gode Ven; men det var ogsaa en af *de smaa* [Forelskelser]! Nu er det afkjølet, og det eneste Udbytte af den Eruption er dette lille Digt, som jo nok kan gaae for en net lille Lava-Afstrøbringe« (BfA I 412). Genstanden for forelskelsen fremgår af andre brevsteder. I et brev til vennen Christian Wulff 19.8.1837 kommer A ind på den økonomiske side af sagen: »Jeg gaar med en brændende Længsel efter at gifte mig; men jeg maa have en Formue, som giver mig aarligt 3000 i Rente, ellers kan jeg ikke leve med Kone og Børn« (BfA I 378). Tilsyneladende har en evt. forlovelse været ret omdiskuteret i dette efterår, for i et udateret brev fra december 1837 til Henriette Hanck reflekterer A over en bemærkning i et nu tabt brev om, at han ikke ville skjule en forlovelse for hende og forsikrer, »at jeg ikke har Tanke om, at det nogensinde skeer, at jeg bliver forlovet! Jeg har formegen Klogskab til at gjøre et ubesindigt Skridt! [...] Jeg har kun en taalelig Existens, og aldeles ingen Udsigter! [...] var jeg formuende, havde jeg Udsigter til engang at erholde et eller to Tusind om Aaret, - da forelskede jeg mig! her er en Pige som er smuk, aandrig, god og elskelig, hun hører til een af de aandsførste Familier i

Kjøbenhavn; men jeg har ikke Formue og – jeg bliver ikke engang forelsket! han er desuden netop halv saa gammel som jeg!» (BHH 210). At A tænker på Sophie Ørsted fremgår indirekte, idet han tilsyneladende besvarer et spørgsmål fra Henriette Hanck om, at Sophie Ørsted »*efter Folks Sigende*« er blevet forlovet med Dahlsrøen. Dette har fået A til at brænde sine erotiske digte. »Efter at jeg havde brændt Digtene fortrød jeg det; de kunde jo have staaet i en ny Roman, kun et eneste havde indpræget sig i Hukommelsen, det skal De en anden Gang faae en Afskrift af« (ib. 211). Hvis A opfyldte løftet ved at sende hende »Gid jeg var riig!« 27.4.1838, kan digtet altså dateres til før december 1837. Ingen af de citerede brevsteder er endtydige mht. Sophie Ørsted. At A virkelig har tænkt på hende fremgår af Dagbøger 11.12.1837: »Iaag blev Sophie forlovet. Sidste Middag jeg gik derfra med Marmier, sagde han: »De elsker hende, jeg veed det! jeg seer godt! frie til hende!« jeg tænkte hele Aftenen meget paa hvor urigtigt det var, da jeg er fattig. I Loverdags var jeg der, hun var saa elskværdig og dog om Aftenen følte jeg, at jeg nok kunde leve ene og alene! [...] ved denne Jul, havde jeg vist sagt hende det, hvad der aldrig kunde have blevet godt for hende!« (II 31f). Jvf. også brev til Ingemann 5.1.1838: »[Sophie] den Smukkeste, den Elskværdigste, som har siddet paa mit Skjød og kysset mig, for at [jeg skulde] fortælle Eventyr, medens hun var et Barn, er bleven forlovet« (BfA I 402). – 12 *Da jeg endnu var knap en Alen lang*] reminiscens fra Jens Baggesens Da jeg var lille: »Der var en Tid, da jeg var meget lille, / Min hele Krop var kun en Alen lang.« Også katodigteret i Fodreise bruger begyndelseslinjen (16). – 38 *signe*] velsigne.

221.5 *Oliven*] fellesbetegnelse for bog og agern. – 6 *Brødtræet*] egl. dss. brødfrugttræet (morbarfamilien); her i overført bet.; jvf. Ewalds klage i Lykken's Blomst: »Gid jeg fornuftig havde sat mig under / Brødtræet og ei under Kundskabstræet« (18=5; SS X 185) samt brev til Frederik Lessøe 23.2.1838, hvor A indrømmer at måtte skrive for pengenes skyld: »havde jeg nogen Slags Formue, De skulde see et godt Udbytte heraf; nu er jeg tidt nødt til at tænke paa en Green af Brødtræet og derfor give Slip paa den af Laurbærret« (BfA I 405f). – 34-36 *Naar vi døs ... den anden*] A var tidligt optaget af sjælevandringstanken, jvf. Sjælen (dateret 1824; trykt 1828; SS XII 5):

... er det i det Fjerne,
Høit, hist under Nattens Blaa,
At Du [: sjælen] paa en venlig Stjerne
Først fra Støvet luttres maa,
Før Du med de Engle glade,
Kan Dig i Guds Straaler bade?

Iflg. Tage Høeg 82 er disse tanker inspireret af A.s samtaler med Ingermann, for hvem sjælevandringsviden var en udvej til at bringe mening i livet og overalt at antage Guds forbarmelse (jvf. fx salmen Nadveren i Julegave 1816 og Høimesse-Psalmer 1825). A selv vender tilbage til tanken i Fodreise, hvor kæmpen fra Sirius fortæller, at planetsystemet kun er en stor skole, »inddeelt ligesom Skolerne paa Jorden, i flere Classer, og i denne skulle Fornuftvæsnerne dannes for den store Evighed. Vi maa nu slet ikke troe, at vi ved Døden strax dimitteres til det store Universitet deroppe. Ak nei! vi ere her paa Jorden endnu ikke længere end i Peblinge-Classen; Døden er kun en lille Examen, der flytter os i en højere Classes« (41). Jvf. også KES: »Dersom Veien til *den* Salighed, som saavel vor naturlige, som positive Religion lover os, gaaer fra Jorden til en højere Stjerne og fra denne til en endnu mere udviklet og for os mere skikket, da bliver det hele sig udfoldende Liv en stor Opdagelsesreise, en Vandring fra By til By mod det himmelske Jerusalem. Vore Reiser her paa Jorden er et ringe, men anskueligtgjørende Billede af denne større Flugte« (144f). – 35 *vasker grovt*] vasker storvask dvs. linned osv.

222.1 *Jernbaner*] A havde set en jernbane 6.5.1834 (Dagbøger I 449), men kørte første gang 10.11.1840 fra Magdeburg til Leipzig (ib. II 49f). I Danmark åbnedes den første jernbane mellem Kbh. og Roskilde i 1847. – 6 *Elektriciteten*] jvf. H.C. Ørstedes påvisning af elektromagnetismen 1820. – 16ff. A.s kilde er den engelske astronom J.F.W. Herschels *Populaire Astronomie*, oversat af P. Pedersen (1836), men allerede i Fodreise beskæftiger A sig med månerrejser, jvf. kæmpen, der flyver fra Sirius til Jorden (39). A.s studie af månen gennem St. Peders briller (50) og manden, der synger om sin rejse til månen (81). Sml. også brev til Henriette Hanck juledag 1836, hvor A fortæller om komedien »Nu gaaer Ballonen«, han har set i Studenterforeningen juleaften. Efter en længere rejse når ballonen månen, »her stod en Soldat og nu vidste [de rejsende] ikke hvilket Sprog de skulde titale ham paa. Philipsen begyndte med Hebraisk, derpaa med Græsk, Latin, Mesopotamisk, men Soldaten forstod ikke et Ord. Nu talte de Dansk og Soldaten svarede, thi det danske Sprog taltes just der, da største Delen af den danske Adel have sine Godser deroppe i Maanen« (BHH 166). – 20 *Dr. Müdler's ... Maanen*] *Mappa Selenographica* (Berlin 1836-37) udg. af den russiske astronom J.H. von Maedler (1794-1874) og tyskeren W. Beer (1797-1850). – 21 *en dansk Miil*] 7.5 km. – 26-27 *vor Jord ... Hoved*] sml. Herschel: »Hvis der ere Beboere paa Maanen, maa Jorden for dem fremstille det overordentlige Phænomen af en Maane [...] som staaer ubevægelig fast paa Himlen« (216f). – 28 *blev ... vaer*] opdagede. – 30 *Pseudo-Herschel*] den falske, vægte II. Hvem A tænker på vides ikke. – 39f. A var hele livet optaget af drømmens verden, jvf.

fx hans stadige drømme om Meisling (Dagbøger 13.7.1871 og 9.12.1874). Sm. også Fodreise, hvor St. Peder i vægterens skikkelse viser A de forskellige drømme: »Snart mættede [drømmene] de Hungrige paa Straaleiet, og snart satte de en kjær Afdød lyslevende igjen tilbage i den gamle Huuskreds« (80), samt Skygebilleder kap. III.

223.1-2 om vi kunne ... paa Løben] jvf. Matthæus 12.36. – **4** *disputerede*] diskuterede. – **9-12** *De talte ... løbe over*] jvf. tidens politiske diskussion, der kulminerede med Treårskrigen med Tyskland. – **29** *Adresse-Contoiret*] kontor der videregav oplysninger af den type som nu findes i avisernes rubrikannoncer.

224.4-5 *Frederiks Hospital*] i Bredgade 68, det nuværende Kunstindustrimuseum. – **15** *Volontæver*] medicinske studenter, som gør gratis tjeneste på hospital som led i uddannelsen.

225.3 *den blåe Drengeskole*] Det kgl. Opfostringshus, der fra 1775 lå i St.Kongensgade 269 (nu nr.108) med udgang til Bredgade overfor Frederiks Hospital. Blevorne bar blå uniformer, deraf skolens navn. – **4** *arviede*] komme. – **6** *Kjæmpe-Agaven*] *A-america*, hører hjemme i Mexico og blomstrer efter 6-10 års forløb, i danske drivhuse dog først efter 40-60 år. I 1856 blomstrede således en 60-årig 6 m høj agave i Kbh. – **18** *det lille Theater*] »Kalkballen« på hjørnet af St. og Lille Kannikestræde, nedrevet 1918 (se Robert Neiiendam i: Danmark i Fest og Glæde IV. 1935. 418ff). Om A har haft forbindelse med dette teater, der kun måtte benyttes af tidens dramatiske selskaber og borgerforeninger, vides ikke. – **23 ff.** Sm. Hoffmanns Prinzessin Brambilla, hvor Giglio får et par briller, hvorigennem han kan se ind til tingenes inderste kerne, samt von Tütz' mikroskopiske glas i sammets Meister Floh. Jvf. også Fodreise, hvor St. Peder giver A et par briller, der sætter ham i stand til at se, »hvad der er muligt at see paa det flade Amager« (47) bl.s. »Menneskets Ønsker, Haab og Længsle« (50). Jvf. også ønsket om at have von Tütz' mikroskopiske glas (77), som gentages i Skygebilleder (126). Motivet kendes også i folketroen, jvf. sagnet om Holger Danske's briller (Thiele² I 21).

226.1 *overiser*] isgrtager. – **8** *Langelinie*] før anlæggelsen af den nuværende promenade af sa. navn spadseresti ved Kastelsvolden. – **35** *Stænderne*] rådgivende stænderforsamlinger var indført 1834. – *Tiden*] tidsskrift red. af V.F.Palmblad.

227.24 *Rhinstrømmen*] jvf. MLE om A.s ophold i Holland 1866 og tur ud til »Dynerne«, »hvor et nyt, storartet Sluseværk fører Rhinen ud i Haver, og altsaa ikke, som Geographien i min Skoletid lærte mig: »Rhinen taber sig og forsvinder i Sandet« (II 305). – **34-35** *en Slags Boutik*] ideen forekommer allerede i Gjenferdet ved Palmatokes Grav (1822): »Ond var han ikke, havde vor Herre sat en Glasrude paa hans

bare Bryst, saa at man kunde have seet hans Hjerter, da skulde enhver have fundet det lige saa rødt og godt som Præstens» (12).

228.9 *det orthopædiske Institut*] mekanikeren J.P.Langgaard (1811-90) oprettede 1834 en ortopædisk anstalt i ejendommen Store Tuborg på Strandvejen og ledede den til 1851 med hjælp fra fremtrædende læger. (Venligst oplyst af prof. dr. Egill Snorrason med henv. til Da. biogr. Leks. VIII. 1981.514-15). **24-25** *den lille Trækasse paa Taget*] den berømte kasse fra A.s barndomshjem: »Fra Kjøkkenet kom man ad en Stige op paa Loftet, hvor der i Tagrenden, mellem vort og Naboens Huus stod en Kasse Jord med Purløg og Persille, min Moders hele Have» (MLE I 28). Endnu i KES (10) er den placeret oppe på taget, men her og i *Sneedrømmingen* (II 50) udenfor et tagkammervindue. – **32** *Dueslag*] egl. aflukke for dør; her brugt spøgende om utroskab og hykleri (jvf. ODS u. Dueslag). – **35** *Rasenborg*] lystslot i Kbh. bygget af Christian IV 1608-17. – **37** *Dalai- Lama*] overhoved for de tibetanske buddhister; her: en højeste autoritet, jvf. også *At være* (209).

229.11-12 *Et russisk Bad*] jvf. Aim 18.3.1838: »Første Gang i mit Liv været i russisk Dampbad. det er en barbarisk Oplevelse, jeg har Knive i Maven er ellers, paa Træthed nær meget vel.« 19.3.: »Jeg er paa Ryggen blaa og grøn af at have ligget i Dampbadet.« Det første dampbad var løvrigt åbnet i Amaliegade i 1828. – **22** *spansk Flueplaster*] plaster med bl.a. pulveriseret spanskflue (plasterbille), hvis blod indeholder et ætsende stof, cantharidin, der fremkaldt blærer i huden. A kendte kuren af personlig erfaring, se fx BHW I 239 og BHH 192. – **34** *Copister*] skrivere, underordnede embedsmænd.

230.3 *ueffent*] ulige, forkert. – **6** *Concepter*] kladder; her antagelig fejl for excerpt; uddrag. – **22** *Brudtrauf*] se n.t. I 221.6. – **39-40** *abgeschmackt*] smagløst. – **43-231.1** *Forskjællen ... Hukommelse*] jvf. digteren Castellis svar på Naomis påstand om, at digtere må føle varmere, ædelere og bedre end andre mennesker i KES: »Det tør jeg ikke give Dem Ret i, de fleste Digtere have kun det Fortrin for andre Mennesker, at de kunne bedre erindre og anvende, bedre udtale hvad de føle og tænke!« (228).

231.10 *bog Børsen*] i Børsgade i »De syv Søstre« (nedrevet 1900 til fordel for Privatbankens bygning). – **25** *Fra Sigbridd*] en mindelse om den strandede roman Christian den Andens Dverg (1831-32). På rejsen i 1833 fik A løvrigt ideen til en tragedie, hvori den unge fru Heiberg skulle spille den unge Chr. II (jvf. BEC I 190). Heller ikke denne plan blev fuldført, men er sikkert en af de to tragedier, der »døde i første Scene«, som A omtaler til Signe Læssøe 1.1.1834 (BFA I 179). Ideen blev først realiseret i det romantiske drama *Kongen drømmer* (1844). – **35** *en simpel lille Gaasurt*] sml. *Gaasurten* (I 177ff).

232.3-8 Sml. brev til Ludvig Læssøe 15.7.1830: »den sidste Dag, jeg var paa Hoffmannsgave, havde jeg en sand Nydelse, nemlig: jeg saac

Infusions-Dyr; tænk Dem: en lille Vanddraabe kun, paa Glas, og det var en heel Verden med Skabninger, hvor de største præsenterede sig som Græshopper, de mindste som Knappenaalshoveder; nogle lignede virkelige Græshopper, andre havde de meest monstrøse Skikkelser, og alle tumlede de sig imellem hverandre, og de større slugte de mindre« (BfA I 45f). A udnyttede senere motivet i *Vanddraaben* (II 151-52). – **37** *en heel Folkekomedie*] hentydning til de populære wienerkomedier og tryllefarcer, hvoraf A selv samtidig med arbejdet på *Lykkens Kalosker* oversatte østrigeren Raimunds Der Verschwender, En Ødeland til Det kgl. Teaters sommerspil (aldrig opført eller trykt). Copisten i Frederiksberg Have henleder tanken på Thomas Overskous *Capriciosa* eller *Familien i Nyboder* (opført 1 gang på Det kgl. Teater 13.6.1836), der markerer indførelsen af wienertryllekomedien. *Capriciosa* begynder netop i Frederiksberg Have. – **42f.** Sml. Hoffmanns *Prinzessin Brambilla*, hvor Giglio bliver fanget i et net og indespærret i et fuglebur, der ellers står inde i et åbent fuglebur. Motivet er brugt i *Fodreise* (61), hvor to andre forbilleder også nævnes: »Rigtignok var det jo ganske romantisk at ende som *Bajazet* eller for at bruge et indenlandsk Exempel, som *Noskras*, i et Fuglebur« (64).

233.23 *Poppedreng*] Brix 100 ser her en hentydning til tilhængerne af Heiberg, medens Niels Birger Wamberg (H.C.Andersen og Heiberg, 1971.100f) mener, det gælder Heiberg personlig, jvf. Heibergs egen udtalelse efter modtagelsen af *Tre Digtninger*: »Jeg har allerede læst det Eventyr, som aabner Samlingen, og har moret mig over mangt et Indfald deri, f. Ex. over Papegøien og dens characteristiske Declamations-Nummer« (BfA 241). Stampe 246 lævder derimod, at poppedrengen har træk fra auditer J.W.Lind (1807-91), der var kendt som en besindig, beæret men også vittig personlighed. Baggrunden for satiren var hans ægteskab med A.s ungdomselskede Louise Collin, som havde foretrukket en vittighedsmager fremfor digteren. Stampes teori er dog ret hypotetisk. Dels fordi poppedrengen »måske« er udtryk for A.s ønske om at få luft for sit nag overfor rivalen, dels siges det, at satiren er så tilsløret, at familien næppe opdagede den. Fr. Brandt mener i forlængelse af Brix, at satiren gælder heibergianeren Søren Kierkegaard, der var kommet til at sære A ved sit drilagtige og sarkastiske væsen (Den unge Søren Kierkegaard, 1929.125ff; jvf. Henning Fenger: *Kierkegaard-myter og Kierkegaard-kilder*, 1976.216). Topsøe-Jensen bemærker blot, at A *også* har tænkt på en virkelig papegøje, der tilhørte enkefru Müffelmann (HCA 142f). – **38-39** *nei, lad os nu være Mennesker*] collinsk familiejargon (Stampe 32).

235.13 *Tøj*] vds. – **31ff.** Skildringen af Italiensrejsen, bygget på dagbogoptegnelser fra rejsen til Rom september 1833 (også skildret i MLE I 155-58 med henvisning til eventyret) udnyttedes senere til I

Vetturinens Vogn. Forspil til en paatænkt Romerfest her hjemme (1869; SS XI 425 ff). – **33-34** med otte Andre ... [Diligence] sml. Dagbøger 19.9.1833: »lidt efter jeg var kommet i Seng bankede Conducteuren mig op, at han havde fuldop af Pasagerer, men lovede at knive en Plads [...] Postvognen var besat, havde en Dame ikke gaaet bort i Brig var der ikke blevet nogen Plads for mig« (I 179f). – **37-38** Han søvode ... [Tilstand] sml. Dagbøger 16.9.1833 om rejsen fra Neuchâtel til Brig: »jeg halv sov, halv vaaged« (ib. 177). – **38-236.2** Creditivet ...] jvf. brev til Edvard Collin, Paris 12.5.1833: »Jeg kan ellers ikke andet end rose mig selv, der hører bestemt Forstand til at reise (slet ikke Poésie) jeg har ordentligt maaet have Tankerne samlet og Gudskee Lov ikke glemt det aller mindste Stykke paa den hele Reise. Passet paa min Kuffert og Sac de nuit ved hver Ompakning, havde Øie paa Creditiv, Pas og Peng; tidt naar jeg blundede i Vognen drømte jeg altid at eet af disse vare borte og foer da med bankende Hjerte op« (BEC I 126). Jvf. også Dagbøger 2.5.1833 på turen fra Kassel til Frankfurt: »Jeg kunne kun blunde, og drømte da bestandigt om at jeg havde tabt noget« (I 135). Et kreditiv er en anvisning, der sætter ihåndhaveren i stand til at hæve penge.

236.1 Louisd'orer] fr. guldmønt. – **10-13** Verset står i Dagbøger 16.8.1833, hvor A skriver, at det er digtet i vognen ml. Dôle og den schweiziske grænse (I 159). – **14-15** Græskouene syntes Lyngtæppe] sml. Dagbøger 16.9.1833, Rhöndaldalen i Schweiz: »Skovene saae ud som Lyng paa de høie Klipper [...] Paa Toppen af Bjergene laae Sne, Skyerne seilede over og under hinanden« (I 177). – **18-19** Uh ... [Alperne] sml. Dagbøger 19.9.1833, alrejsen fra Brig: »Det er en ækel Følelse jeg forlader, naar havde jeg sagt: Europa er denne Side af Alperne med« (I 179f). – **23-28** Søen Tracymenes ... ved Veien] sml. Dagbøger 14.10.1833, rejsen fra Levane til Passignano sul Trasimeno: »Vi saae mange forskellige Grupper, flere sorte Svæn, halvnøgne Børn passede dem eller gamle Koner der spandt. – Ved Søen Tracymenes (Hannibal) saae jeg det første Laurbærtræ [...] Solen gik just ned og gav Himlen de brillanteste Farver. – Bjergene vare klare Lilla, Solen gik ned bag en Ø der blev mørke Blaae mens hele Luften og Vandspeilet var et flamrende Guld, stærke violette Skyer hang paa Himlen [...] det var et Malerie jeg aldrig glemmer« (I 212) samt 15.10.1833, fra Passignano sul Trasimeno til Feligno: »kom igjennem den Dal hvor Hannibal slog Flaminius, nu holdt Vinrankerne hinanden frodeligt i de grønne Fingre og bød os tunge Druc« (I 213). – **23** Tracymenes] Lago Trasimeno, Trasimenersøen. – **25** Hannibal slog Flaminius] under 2. puniske krig tilintetgjorde den karthagiske feltherre Hannibal (247-183 f.kr.) romerne under Gajus Flaminius' (d. 217 f.Kr.) ledelse ved Trasimenersøen 217 f.Kr. – **30-31** Vetturinens] hyrku-

skens. – 35-36 *De stakkels Heste* ...] sml. Dagbøger 18.10.1833, rejsen fra Firenze til Levane: »Det var en dræbende Bede! Hestene vare bedækkede som Aadler, med Fluor« (I 211). – 38-237.3 *Nu sank Solen* ...] sml. Dagbøger 14.10.1833 i fortsættelse af n.t. 236.23-28: »Da Solen var nede fik hele Egnen den forunderlige blaae, grønne Tone jeg har seet paa gamle Malerier, men som jeg ansaae for unaturlig« (I 212f).

237.4 *Afsen nær tom*] sml. Dagbøger 18.10.1833, rejsen fra Nepi til Rom: »Sultne og udmattede af Mangel paa Søvn rullede vi mod Rom, da vi saae det i det Fjerne, var vor eneste Tanke, nu kan vi faae noget at spise« (I 216; sml. BEC I 195). – 7 *Vejen ... Olivenskov*] sml. Dagbøger 16.10.1833 om en spadseretur fra Terni til et vandfald: »Veien gik gennem en Olivenskov« (I 215). – 9 *liggende Krøblinger*] sml. Dagbøger 29.9.1833, Novi: »Gaderne vrimlede af Tiggere, og Krøblinge, de fleste Folk havde Kjæltringe Ansigter« (I 191) og 8.10.1833, rejsen fra Pisa til Firenze: »Landet var særdeles vel bebygget, men med en frygtelig Mængde Tiggere, de kastede sig formelig som Spylluere over de Reisende; naar de forlod een Vogn styrtede de over en anden« (I 205f). – 11-12 *Hungerens sidste Søn ... Alder*] Snarleyyaw eller den djævelske Hund. Historisk Roman af Captain Marryat. Oversat fra Engelsk ved H.Ipsen. I-II. Kbh. 1838. A havde oversat romanens sange, og citatet var helt aktuelt, idet romanen udkom i april og juni. – 15 *Excellenza, miserabili*] Deres excellence, (vi er) elendige. – 21ff. Jvf. Dagbøger 18.12.1840: »er i det skidne Otricoli, hvor Dinesen og jeg sidst [i 1833] spiste i Stalden« (II 83, jvf. EDB 76f). Skønt notatet tyder på, at værtshuset i eventyret er det i Otricoli, har han dog ikke overnattet der i 1833. Skildringen må derfor være sammensat af indtryk fra flere steder, hvilket støttes af Dagbøger 15.12.1840: »Vi kom til Røvehullet Passignano, som jeg har beskrevet i Lykkens Kalosker« (II 82) samt brev til Henriette Hauck 22.1.1841: »een Nat var vi i det uhyggelige Værtshuus jeg har beskrevet Dem i »Lykkens Kalosker««. A styrter her ad en trappe, hvis »øverste Trin var belagt med nogle visse Dele, der ikke i andre Huse komme saa nær Trappen« (BHH 500), hvilket får Sv. Larsen til at formode, at der er tale om værtshuset i Otricoli (ib. 504), men stedet må være Passignano. At A har sammensat skildringen af mange indtryk, understreges af breve fra rejsen 1833 fx til Chr. Voigt 2.11.: »Italien er Phantasiens deilige Land, Alt er Malerie, men det er ogsaa en sand Svinestie; vi maatte tye ned i Staldene for ei at ædes op af Urøl i de første Gæstgiversteder. Vi bleve saaledes stukket af giftige Fluere, at vort Ansigt hovnede; jeg havde over 100 Stik paa den ene Haand, saa jeg vaandede mig i Smerte! Mæden vi fik, svarede til dette. Tænk dig, Haanekamme stegt i Olie, raadne Æg og suur Viin« (A-iana 2 rk. I 127; jvf. også BEC I 195, BHW I 142). – 237.40 *det Bedste*] jvf. Dagbøger 19.9.1833 ved indrejsen i Italien: »vor

Herre lade det Møde mig, som er det Bedste for mig!» (I 180). At A, der ofte beder denne bøn, tænker på døden, fremgår imidlertid kun af et brev til Ingemann d. 12.12.1837: »Bedt De engang til Gud for mig, da bedt ham give mig det Bedste, og det bliver vist det, som Solon erkjendte for at være bedst« (BFA I 395).

238.5 *den sorte Liigtiste*] den alm. farve på ligkister i 1800-tallet. – *Solons*] gr. statsmand og digter (ca. 640-560 f.Kr.). – **14** *Jakobs-Stige*] himmelstige (jvf. 1.Mos.28.12).